

ΔΗΜΟΣΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 4^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2006

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Νικολάου Σοϊλεντάκη, *Υπουργοί στο Είδικό Δικαστήριο (1821-2000), Διονυσίου Αλικανιώτη, Η πολιτική και κοινωνική ιδεολογία του Δ. Γούναρη, υπό του ακαδημαϊκού κ. Κωνσταντίνου Δεσποτόπουλου.*

Παρουσιάζω ενώπιον τῆς Ὀλομελείας τῆς Ἀκαδημίας τὸ ἀφιερωμένο στὴν μνήμη τοῦ ἀοιδίμου Ἀκαδημαϊκοῦ Παναγιώτη Κανελλόπουλου πρόσφατο βιβλίο τοῦ Προέδρου Ἐφετών καὶ διδάκτορος Νομικῆς Νικολάου Π. Σοϊλεντάκη, «Υπουργοί στὸ εἰδικὸ Δικαστήριο-1821 ἕως 2000, Ἀθῆναι 2005». Ἐκρίνα, ὅτι ἔπρεπε τὸ σπουδαῖο αὐτὸ βιβλίο νὰ παρουσιασθεῖ γιὰ τὸ θέμα του προπάντων, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ συγγραφέα νὰ τὸ πραγματευθεῖ ἐπάξια τῆς σημασίας του.

Τὸ θέμα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ἡ ὀλιβερστάτη κακοδαιμονία τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς, μὲ τὶς συχνότατες δικαστικὲς διώξεις Ὑπουργῶν, εἴλκυσε, ὁμολογῶ, ἰδιαίτερα τὸ ἐνδιαφέρον μου, καθὼς συμβαίνει καὶ νὰ ἔχω ἀντιδράσει ἔντονα καὶ ὑπεύθυνα στὴν παραπομπὴ ἐνώπιον τοῦ Εἰδικοῦ Δικαστηρίου δύο τέως Πρωθυπουργῶν: τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου τὸ 1989, τοῦ Κωνσταντίνου Μητσοτάκη τὸ 1994. Βλ. τὸ βιβλίο μου «Μηνύματα Πολιτικῆς» (2005), σελ. 157-160. Ἄλλωστε, ἤδη ὅταν ἤμουν στὸ Γυμνάσιο μαθητῆς, μοῦ προκαλοῦσε ἀπογοήτευση καὶ ἀγανάκτηση τὸ ἀρχαιόθεν γνῶρισμα τῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς, ἡ ἀγνωμοσύνη καὶ τὸ δικτυκὸ πάθος μερίδας τοῦ λαοῦ, ἢ ἔστω μικρῶν ἀπλῶς πολιτικῶν ὁμάδων, πρὸς τοὺς ἐξοχους πολιτικούς, ἥρωες καὶ σωτῆρες τῆς Ἑλλάδος σὲ κρίσιμες ὥρες. Παράδειγμα κατ' ἐξοχὴν τῆς πολιτικῆς αὐτῆς κακοδαιμονίας ὁ οἰκτρὸς διωγμὸς τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Πausανίου, δηλαδὴ καὶ τῶν τριῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἑλλήνων στὶς ἀποφασιστικὲς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐπιδρομῶν, τὶς διασωστικὲς τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, ἢ καὶ τῆς ἄλλης Εὐρώπης.

Στὶς σελίδες τοῦ παρουσιαζόμενου βιβλίου παρελαύνουν ὅλοι σχεδὸν οἱ διάση-

μοι πολιτικοί της Νεωτέρας Ελλάδος, και άλλοι πολλοί, ολιγώτερο διάσημοι, ως υπόδικοι ενώπιον του Ειδικού Δικαστηρίου είτε ως επίμονα κατηγορούμενοι για να καταστούν υπόδικοι ενώπιόν του. Βίβλος της παθολογίας της ελληνικής πολιτικής από το 1821 έως το 2000 θα ήταν δυνατόν να χαρακτηριστεί το νομικό-ιστορικό αυτό βιβλίο 244 σελίδων.

Ανιστορείται από τον άξιο συγγραφέα ο δικαστικός διωγμός των Υπουργών, με διεξοδική αφήγηση των γεγονότων, με άδρη έκθεση της νομικής ύποδομής, και με υπόμνηση της πολιτικής συγκυρίας. Οι επιστημάνσεις και οι αξιολογήσεις των γεγονότων και των προσώπων επιτελούνται με νηφαλιότητα και με αμεροληψία και με ακρίβεια. Η νομική επιστημοσύνη και η πολιτική ευθυκρίσια του συγγραφέα, καθώς και η έρευνητική επιμέλειά του, συνέβαλαν ώστε να δαμασφεί το άχαρα αυτό θέμα ιστορίας νομικού δεσμού, δεκτικού επιπτώσεων της πολιτικής έμπαθείας στη λειτουργία του.

Ο άναγνώστης αποκτάει επίγνωση, πως δεσμός κατ' αρχήν ευλογος, με σκοπό δηλαδή την κατοχύρωση της εϋνομίας στην δράση των Υπουργών, υπέχει έκφυλισμό από την ήθικα ολισθηρή πολιτική πραγματικότητα, και λειτουργεί, κατά παραμόρφωση της αποστολής του, προς εξυπηρέτηση προπάντων άθλιων επιδιώξεων, ως όργανο κομματικής ή και προσωπικής άντιμαχίας. Άνταποκρίνεται λοιπόν θετικά το βιβλίο αυτό και στο αίτημα για συναγωγή διδαγμάτων από την άληθινή γνώση της Ιστορίας, δηλαδή προς άποφυγή μελλοντικά πολιτικών σφαλμάτων και ήθικων άμαρτημάτων, παρόμοιων προς όσα διαπράχθηκαν στο παρελθόν.

Το βιβλίο άποτελεί και πηγή πολιτικής Ιστορίας της Νεωτέρας Ελλάδος - με τις παρεμβολές περιγραφών της πολιτικής συγκυρίας, για εξήγηση κάπως των παραπομπών Υπουργών στο Ειδικό Δικαστήριο -, άλλά και πηγή επίσης της διέπουσας το θέμα νομοθεσίας. Έξ άλλου έχει άρτια συγγραφική συγκρότηση, με την παράθεση έκτεταμένης βιβλιογραφίας και με δεκασέλιδο Εϋρετήριο προσώπων και με συνοπτικό Χρονολόγιο.

Το Εϋρετήριο προσώπων με τα 795 όνόματα Υπουργών, βουλευτών, Δικαστών, άποτελεί κάπως Μητρώο, εστω έλλειπτικό, των δημόσιων άνδρων της νεώτερης Ελλάδος δέκα όκτώ δεκαετιών, άλλά και μαρτυρεί, αν και όχι αυτό μόνο, τον μέγα πνευματικό μόχθο του συγγραφέα, ύπηρετικόν έξοχα της επιστημοσύνης του και της εϋσυνειδησίας του.

* * *

Παρουσιάζω επίσης το βιβλίο του Διονυσίου Π. Άλικανιώτη, «Η πολιτική και κοινωνική ιδεολογία του Δημητρίου Γούναρη, Άθήναι 2005».

Το βιβλίο αυτό 264 σελίδων πληρώνει κενό της Ιστορίας των πολιτικών ιδεών και θεσμών της Ελλάδος του πρώιμου εικοστού αιώνας, αλλά και διορθώνει διακριτικά τη φήμη ενός ηθικώτατου πολιτικού ηγέτη, άμαυρωμένη κάπως από την ιστορική συγκυρία και την έκγρονή της πολιτική εμπάθεια: εκθέτει και αξιολογεί άπροκατάληπτα και πειστικά την ιδεολογία του Δημητρίου Γούναρη, που έδρασε πολιτικά με άγνότατες προθέσεις από το 1902 έως το 1922 και που είχε τραγικό τέλος σύνδρομο της Έθνικής Συμφοράς του 1922.

Ίδου οί τίτλοι των μεγάλων κεφαλαίων του βιβλίου: Τα εισαγωγικά τρία πρώτα: Η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα στις αρχές του 20ου αί., Η κοινωνική και οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα στις αρχές του 20ου αί., Χρονογραφία του Δημητρίου Γούναρη. Τα κύρια επί του θέματος κεφάλαια: Το πολιτικό πρόγραμμα του Δημητρίου Γούναρη κατά το 1902, Οι κοινοβουλευτικοί αγώνες του Δημητρίου Γούναρη κατά την περίοδο 1905-1908, Ο Δημήτριος Γούναρης Υπουργός των Οικονομικών – Τα φορολογικά νομοσχέδια του 1908, Σύνοψη της πολιτικής πορείας του Δημ. Γούναρη από το 1909 έως το 1920, Οι προσπάθειες του Δημ. Γούναρη για τη μεταρρύθμιση του Καταστατικού Χάρτη, Κοινωνικά νομοθετήματα: Ο αγροτικός νόμος του 1922, Οι κοινωνικές ασφαλίσσεις.

Ο συγγραφέας του βιβλίου, με την πολιτειολογική του κατάρτιση, με την νηφάλια ζήτηση της αλήθειας και με την πολυμοχθη έρευνητική εργασία του, κατόρθωσε να περαιώσει άψογα και γόνιμα το συγγραφικό έγχειρίμά του: να συλλάβει και να προβάλλει όχι γενικά την πολιτική δράση, αλλά την κοινωνικο-πολιτική, πρωτοποριακή, δράση και προπάντων ιδεολογία ενός διάσημου πολιτικού με προσωπική πελικά μοίρα, όμολογητή της δραματικής δοκιμασίας της Ελλάδος από το 1915 έως το 1922.

Αξίζει να παραθεσωμε την περιγραφή της φυσιογνωμίας του Δημ. Γούναρη: «Φύσις ήρεμη, σχεδόν βιβλική, με καταπληκτική έμβριθεια και διαύγεια πνεύματος, μορφή επιβλητική και ευχάριστη..., με άκοίμητο νου όπίσω από φωτισμένο μέτωπο, με μάτια ικανά να εισδύουν και να αιχμαλωτίζουν θεληματικός, εργατικός μέχρις εξαντλήσεως, άσκητικός, χαριτωμένος συζητητής. ... Ήταν ό πολυμαθέστερος από όλους τους βουλευτές, στο ελληνικό κοινοβούλιο..., με εξαίρεση ίσως τον άνεψιό του Παναγιώτη Κανελλόπουλο. Ήταν εύφραδέστατος... είχε μνήμη άπέραντη και ταχύτατη αντίληψη... Δεν είχε όμως και πολιτικότητα... Παράδειγμα... δεν μπόρεσε να έννοήσει την επανάσταση του 1909 και την άφησε να φύγει από αυτόν και να διολισθήσει προς τον Έλευθέριο Βενιζέλο» (σελ. 61). Άς επιτραπεί να σχολιάσομε: Η προσήλωση δογματικά στις ηθικές αρχές του δημόσιου βίου επέβαλε στον Γούναρη να μη επιδοκιμάσει το στρατιωτικό πραξικόπημα του

1909. Εύσταθει μάλλον ἢ κρίση νομίζομε, ὅτι ὁ Γούναρης, ὅπως καὶ ἄλλοι ἀξιόλογοι πολιτικοί, δὲν εἶχε σὲ βαθμὸν ἐπάρκειας τὴν διαίσθησιν τοῦ «καιροῦ», στοιχείου κρίσιμου στὴν πολιτικὴν, ὅπως ἐτόνιζε ἤδη ὁ Καποδίστριας, καὶ ὅπως ἐγνώριζαν οἱ διάσημοι ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐνῶ ἀντίθετα εἶχαν τὴν διαίσθησιν τοῦ «καιροῦ», δηλ. τοῦ κατάλληλου χρόνου γιὰ κάθε πολιτικὸ ἐγχείρημα, κατ' ἐξοχὴν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας καὶ ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ἢ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδούρος.

Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅμως καὶ ὅτι ἀπαξιῶνεται ὁλωσδιόλου οἱ εὐγενικὲς προθέσεις, ὅταν δὲν συντρέχει γι' αὐτοὺς ὁ «καιρὸς» παραμένει πάντοτε ἡ ἀξία τους ἀκατάλυτη, καθὼς φρονηματίζουν καὶ ἀποτελοῦν πηγὴ ἐμπνευστικὴ γιὰ τὸ μέλλον. Ἡ πολιτικὴ χρειάζεται πάντοτε καὶ δραματισμό. Δὲν εἶναι ἀπλῶς «τέχνη τοῦ ἐφικτοῦ», ὅπως τόσο παράλογα διακηρύχεται πολὺ συχνὰ στὶς ἡμέρες μας, εἶναι «τοῦ καὶ ἐφικτοῦ».

Καὶ πολὺ εὐστοχα ὁ συγγραφεὺς κρίνει σκόπιμο νὰ γράψῃ, ὅτι ὁ Γούναρης «ἦταν ἐκεῖνος ποὺ θέλησε νὰ γκρεμίσει τὸ ὀλιγαρχικὸ καὶ «κατεργατικὸ» ἑλληνικὸ κράτος τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰ. (ἀερετῶν τὸ κράτος αὐτό) εἶχε περὶ τὸ 1907, «τοιούτον κράτος εἶναι ἐμπαιγμὸς τῆς Ἱστορίας») καὶ νὰ δημιουργήσῃ κράτος «ἐπὶ ἀπολύτως λαϊκῆς βάσεως ἐδραζόμενον» (σελ. 3-4).

Ἀλλὰ καὶ δὲν προβαίνει ὁ συγγραφεὺς σὲ ἀμυρογραφία τοῦ Γούναρη. Ἐνῶ ἐξαίρει δίκαια τὴν ἰδεολογία του, δὲν διστάζει καὶ νὰ τοῦ καταλογίσῃ, ὅτι «ἀφέθηκε νὰ ἐμπλακεῖ στὰ δίχτυα καὶ τὶς παγίδες τῆς στρατιωτικῆς κλίμας τῶν ἀνακτόρων... καὶ νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸν χεῖμαρρο τῆς Ἀντίδρασης» (σελ. 8-9).

Ἡ ἐμπλοκὴ αὐτῆ, προσδέτομε, ὑπῆρξε μοιραία γιὰ τὸν Γούναρη. Κατὰ συνδυασμὸν καὶ πρὸς τὴν αἰγὴ τῆς Ἱστορίας, μὲ τὶς ἐπιπτώσεις τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου στὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, πολιτικὸς μὲ κλίση γιὰ ἐποικοδομητικὴ πολιτικὴ σὲ ὄρα εἰρήνης, ὁ Γούναρης βρέθηκε ἀντιμέτωπος τὸ 1920 καθηκόντων πολεμικοῦ ἡγήτη. Καὶ δὲν ἦταν πλασμένος γιὰ νὰ δράσῃ ὡς πολεμικὸς ἡγέτης. Κατ' ἐμέ, τὸ μέγα σφάλμα τῆς ζωῆς του, διαπραγμάνο ἀπὸ ἀγνόησιν τῶν ὑπαγορευσεῶν τοῦ «καιροῦ», εἶναι ὅτι ἐπέζητησε τὴν ἀνάληψιν κυβερνητικῶν εὐθυνῶν, τὴν ἐπαύριον τῆς νίκης τῶν Ἀγγλογάλλων, αὐτός, ὁ ἐκφραστὴς πολιτικῆς μὴ συμμαχίας μὲ αὐτοὺς σὲ ὄρα κρίσιμη τοῦ μεγάλου πολέμου, ἐνῶ μάλιστα ἡ Ἑλλὰς ἦταν ἀκόμη ἐμπόλεμη ἀντὶ νὰ εὐχεται καὶ νὰ παρακαλεῖ τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον, ὑπέρμαχον τῆς συμμαχίας μὲ τὶς νικητρίαις Μεγάλαις Δυνάμεις, νὰ παραμείνῃ στὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας, ἕως ὅτου περαιωθεῖ τουλάχιστον ὁ Μικρασιατικὸς πόλεμος. Ἀλλὰ τὸ παρουσιαζόμενον βιβλίον ἔχει θέμα ὄχι τὴν πολιτικὴν τοῦ Γούναρη ἀντίκρουσιν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ἰδεολογία τοῦ ἐνάρετου αὐτοῦ πολιτικοῦ. Καὶ ἄξιζε αὐτὴ νὰ ἐξαρθεῖ ὡς πρωτοποριακὴ στὴν ἐποχὴ τῆς, καὶ ὡς προδρομικὴ θεσμῶν τῆς ἐλληνικῆς πολιτείας, καταξιωμένων στὴν ἐποχὴ μας.